

ทะเบียนวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น
อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี

โดย
สภาวัฒนธรรมอำเภอปากท่า

คำนำ

ทะเบียนวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูล ของ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนบุคคลที่มีความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มาสาธิตถ่ายทอด ภูมิความรู้นั้นๆ ให้กับคนรุ่นหลังได้สืบทอดเจตนารมณ์ เป็นการดำรงรักษาไว้ให้ลูกหลานได้สืบค้นหาต่อไปในอนาคต

การรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในครั้งนี้ ผู้จัดทำ ขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ เอื้อเฟื้อ เอกสาร คำบอกเล่า คำชี้แนะ ข้อมูล จนทำให้การรวบรวมข้อมูลครั้งนี้สำเร็จไปด้วยดี

สภาวัฒนธรรมอำเภอปากท่า

๗ เม.ย. ๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ตำบลปากท่า	๑-๓
ตำบลสองคอน	๔
ตำบลบ้านเสี้ยว	๔
ตำบลสองห้อง	๕

ทะเบียนวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น
อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี

.....

ตำบลปากท่า

วัฒนธรรมประเพณี

๑. ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ นิยมแห่ในเดือนเมษายนหลังเทศกาลสงกรานต์
๒. ประเพณีการแห่ข้าวพันก้อน เป็นประเพณีที่ทำขึ้นมาทดแทนการทำบุญผะเหวด เนื่องจากการทำบุญผะเหวดมีพิธีกรรมเยอะและไม่สามารถหาวัสดุอุปกรณ์มาประกอบพิธีได้จึงเหลือเพียงการแห่ข้าวพันก้อน ในการแห่ข้าวพันก้อนจะมีดนตรีบรรเลงไปด้วย ซึ่งเครื่องดนตรีประกอบด้วย สะในซึ่งทำจากเขาควาย กลอง ฆ้อง ฉิ่ง ฉาบ แห่ไปรอบๆหมู่บ้านด้วยความสนุกสนาน
๓. ประเพณีไหลเรือไฟจำข้าวต้ม (ทิ้ง)
๔. ประเพณีลอยกระทง
๕. ประเพณีปักทุ่ง (ธง)
๖. ประเพณีสู้ขวัญ
๗. ประเพณีสู้ขวัญหนทาง (คือการเรียกขวัญหลังจากประสบอุบัติเหตุ)
๘. การเกี่ยวข้าวเอาแรง (ลงแขก)

ศิลปะการแสดง

๑. ตีลาย เป็นศิลปะการต่อสู้ด้วยมือเปล่า ที่คล่องแคล่ว ว่องไว อย่างมีลีลา ลวดลาย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนปากท่าซึ่งในปัจจุบันการเล่นตีลายมีให้เห็นเฉพาะในงานวันสงกรานต์เท่านั้น
๒. การเลี้ยงกลอง
๓. การตีกลองยาว
๔. ตับเต่า
๕. หมอลำกลอน

การเล่นพื้นบ้าน

๑. สะบ้า

ด้านภาษา

๑. คำผะเหยา

นิทานพื้นบ้าน

๑. บะชั้นตาปลา

สมุนไพรพื้นบ้าน

๑. มะรุม เป็นตำรายาพื้นบ้านใช้ใบมะรุมพอกแผลช่วยห้ามเลือด ขับปัสสาวะ บำรุงธาตุไฟ
๒. ตะไคร้ แก้น้ำมีดตาลาย ปวดหลัง
๓. กระชาย เป็นยาอายุวัฒนะ ช่วยเจริญอาหารชะลอความชรา บำรุงร่างกาย
๔. กระเพรา ขับลม แก้อุจจาระเสียด แก้กลิ้นไส้อาเจียน

อาหารพื้นบ้าน ส่วนใหญ่จะใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น หรือ ปลูกเอง เป็นเครื่องปรุง

๑. หมกหน่อไม้
๒. หมกยวก
๓. หมกปลา
๔. หลามปลา ปู เขียด กบ กุ้ง ที่หาได้ตามธรรมชาติ
๕. เอาะไก่ เขียด กบ
๖. อ่อมบอน
๗. แจ่วอีจิ้ง(กุ้ง)
๘. หลาบ

ศิลปะหัตถกรรม

๑. ผ้าทอพื้นบ้าน เช่น ผ้าซิ่น (ผ้าถุง) หมอน ผ้าห่ม ผ้าเช็ดหน้า ผ้าขาวม้า ผ้าล่อ(ผ้าปูที่นอน)
๒. การอีดผ้า
๓. จักสานไม้ไผ่
๔. ถักส่วหวี , แห
๕. ทำลานตากข้าว สมัยก่อนเมื่อชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ก็จะทำลานตากข้าว โดยการเตรียมปรับพื้นดินให้เรียบแล้วเอามูลควายมาผสมน้ำแล้วลาดพื้นดิน เพื่อให้พื้นเรียบไม่มีรอยแตก

ปราชญ์ชาวบ้าน

๑. นายคิด อินปากท่า บ้านเลขที่ ๑๐๒ หมู่ ๑ บ้านปากท่า ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปะการแสดง การตีลาย หมอลงเทวตา หมอทำขวัญ
๒. นายบุญ แก้วทุมลา บ้านปากท่า หมู่ ๑ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปะการแสดงการตีลาย
๓. นางอิน วันมา อยู่บ้านป่ง หมู่ ๓ ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการทอผ้าพื้นบ้าน การย้อมสีด้วยธรรมชาติ
๔. นายอินตา ช้องแก้ว บ้านเลขที่ ๑๑/๓ หมู่ ๒ บ้านโพนตุ้ ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านภาษา การแต่งผะเหยา
๕. นายคิด จำปาไพร บ้านปากท่า หมู่ ๑ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการจักสานด้วยไม้ไผ่
๖. นางบุญเทียน สิงห์ดา บ้านเลขที่ ๑๐๒ หมู่ ๑๑ บ้านนาช้างโพน ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการทอผ้าพื้นบ้านเป็นลวดลายต่างๆ
๗. นายทองคำ วันมา บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ ๒ บ้านโพนตุ้ ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านภาษา การแต่งคำกลอน คำผะเหยา
๘. นายบุญมี สุขสอน หมู่ ๕ บ้านห้วยก้านเหลือง ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพรพื้นบ้าน
๙. นายทองดี อินวัน บ้านนาหน้า หมู่ ๒ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านหมอทำขวัญ หมอแก้ คำผะเหยา

แหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ชุมชน

๑. ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ ๑ บ้านปากท่า ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๒. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลสองคอนศาลปู่ตาพญาปาด บ้านสองคอน หมู่ ๓ ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๓. แหล่งเรียนรู้วัดกกตอง บ้านกกตอง หมู่ ๓ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๔. แหล่งเรียนรู้การย้อมสีด้วยธรรมชาติ บ้านนางอิน วันมา บ้านบุง หมู่ ๓ ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๖. วัดโพธารัตน์ บ้านโพธารัตน์ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๗. ห้องสมุดประชาชนอำเภอปากท่า บ้านปากท่า หมู่ ๑ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๘. ศูนย์การศึกษาชนบทและระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอปากท่า
๙. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลปากท่า เลขที่ ๑๗๘ หมู่ ๑ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๑๐. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาหน้า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาหน้า หมู่ ๒ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๑๑. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลบ้านเสี้ยว ตั้งอยู่ข้างองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเสี้ยวและหน่วย อปพร. ต.บ้านเสี้ยว อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๑๒. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลสองห้อง ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านนาแซง หมู่ ๓ ต.สองห้อง อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๑๓. ชุมชนน้ำอยู่เศรษฐกิจพอเพียง บ้านบุง หมู่ ๓ ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์

แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ

๑. สุสานหอยล้านปี บ้านนาไร่เดียว ต.บ้านเสี้ยว อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๒. แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติน้ำตกห้วยเทิบ บ้านวังขวัญ หมู่ ๙ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๓. น้ำตกวังซ้อง บ้านเสี้ยว หมู่ ๑ ต.บ้านเสี้ยว อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๔. พระธาตุโคกอ้อมบ่ง บ้านเสี้ยว หมู่ ๑ ต.บ้านเสี้ยว อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๕. แหล่งอนุรักษ์รักษารักษ์พันธุ์ปลา บ้านลุ่ม หมู่ ๒ ต.บ้านเสี้ยว อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๖. โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ กองร้อย ดชด. ๓๑๔ บ้านนาหน้า หมู่ ๒ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๗. ปู่ตาพ่อขุนบุญโฮม บ้านเสี้ยว หมู่ ๑ ต.บ้านเสี้ยว อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๘. โคกธาตุ หลวงพ่อทันใจ บ้านวังขวัญ หมู่ ๗ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์

แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์

๑. ปู่ตาพญาปาด บ้านสองคอน หมู่ ๓ ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๒. ปู่ตาพ่อขุนบุญโฮม บ้านเสี้ยว หมู่ ๑ ต.บ้านเสี้ยว อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๓. โคกธาตุ หลวงพ่อทันใจ บ้านวังขวัญ หมู่ ๗ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๔. ภูเตาไห บ้านปากท่า หมู่ ๑ ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
๕. รอยพระพุทธรูปศิลาเลข บ้านหนองหัวนา ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์

ตำบลสองคอน

ประเพณีวัฒนธรรม

๑. ประเพณีแห่ต้นดอกไม้
๒. ประเพณีแห่ข้าวพันก้อน
๓. ประเพณีบายสีสู่ขวัญ
๔. ประเพณีสงฆ์น้ำปูดาพญาปาด
๕. ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุเนื่องในเทศกาลวันสงกรานต์
๖. ประเพณีการเล่นพื้นบ้าน การเล่นสะบ้า
๗. ประเพณีเลี้ยงกลอง
๘. ประเพณีไหลเรือไฟ

ตำบลบ้านเสี้ยว

วัฒนธรรมประเพณี

๑. สงฆ์น้ำปูดา มีศาลตั้งอยู่ติดกับ อบต.บ้านเสี้ยวกับหน่วยบริการประชาชน ชาวตำบลบ้านเสี้ยว ลูกหลานที่อพยพไปอยู่ที่อื่นจะมาสงฆ์น้ำปูดา ในช่วงเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นการเคารพสักการะ เชื่อว่าให้การปกป้องคุ้มครอง
๒. สงฆ์น้ำปูย่า มีศาลตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านเสี้ยว บ้านลุ่ม และชาวบ้านที่อพยพไปอยู่ที่อื่นจะมาสงฆ์น้ำปูดา ในช่วงเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นการเคารพสักการะ เชื่อว่าให้การปกป้องคุ้มครอง
๒. การปักทุง หรือ ธง คนเผ่าคนแก่จะทอผ้า ขนาดกว้างประมาณ ๑๒ นิ้ว ยาว ๑๐ เมตร ผูกติดกับไม้ไผ่ ฝังดินยกขึ้นเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง จะสงฆ์ด้วยน้ำหอม น้ำอบ ก่อนยกขึ้น จะกระทำภายในบริเวณวัดประมาณ ๓-๔ จุด
๓. สงฆ์น้ำพระ จะกระทำกันในตอนสายก่อนเพลชาวบ้านนำพระพุทธรูปมาทำความสะอาดและสงฆ์น้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ ในเทศกาลสงกรานต์
๔. ก่อเจดีย์ทราย ชาวบ้านจะขนทรายเข้าวัด และช่วยกันก่อเจดีย์ทรายถวายพระพุทธรูป เพื่อสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเองในช่วงเทศกาลสงกรานต์
๕. การลงแขก เป็นการทำงานที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หมุนเวียนการทำงานของกันและกัน โดยไม่ต้องจ่ายเงินค่าจ้าง เช่น การเกี่ยวข้าว การเก็บข้าวโพด เป็นต้น
๖. การเอ็นขวัญ (การเรียกขวัญ/การสู่ขวัญ) เป็นการทำพิธีเมื่อบุคคลนั้นป่วย ไม่สบาย จิตไม่อยู่กับเนื้อกับตัว หรือหลังจากการเจ็บป่วย และเมื่อหายดี จะทำพิธีบายสีสู่ขวัญ ในวันที่เป็นมงคลเชื่อกันว่า เป็นการเรียกขวัญและกำลังใจกลับคืนมา
๗. การเอ็นขวัญรถ (การเรียกขวัญ/การสู่ขวัญรถ) มีความเชื่อว่ารถยนต์มีแม่ย่านางให้การปกป้องรักษา ให้ความคุ้มครองระหว่างการเดินทาง มีบายศรี ผลไม้ ๙ อย่าง โดยหมอบทำขวัญเป็นผู้ทำพิธีซึ่งเป็นการแสดงออกว่าให้ความเคารพนับถือจะกระทำปีละ ๑ ครั้งช่วงเดือน เมษายน
๘. การทำบุญข้าวเปลือก เป็นการทำบุญหลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าว เชื่อกันว่าเป็นการตอบแทนพระแม่โพสพ ที่ให้ผลผลิตข้าวในการทำนาในปีนี้ ประชาชนจะนำข้าวเปลือกไปที่วัดเพื่อเป็นการให้ทานพร้อมด้วยปัจจัยตามกำลังศรัทธา เมื่อเสร็จพิธีทางด้านศาสนาแล้วคณะกรรมการวัดนำข้าวเปลือกขายเอาเงินเข้าวัด
๙. การแห่นางแมว เป็นการเอาแมวมาใส่กระบุง และมัดติดกัน กันไม่ให้ออก ๒ คนช่วยกันหามผู้คนที่จะเอาน้ำมารดตัวแมวแห่ไปทั่วหมู่บ้านและร้องบทเพลง ตีกลอง ตบมือ เป่าแคน เป็นที่สนุกสนานเชื่อกันว่าให้ฝนตกนิยมเล่นกันเมื่อเกิดภาวะฝนแล้ง

“เพลงแห่นางแมว”

นางแมวเอ๋ย ขอฟ้าขอฝน ขอน้ำมนต์รดตาแมวบ้าง ไม่ได้ค่าจ้างที่หาบแมวมา

ซื้อผักซื้อปลาให้แมวฆ่ากิน ใครเขียนหลังใหญ่เอาเดือนละคร้อย ใครเขียนหลังน้อยเอาร้อยห้าสิบแม่จนกระจบทั้งสี่สิบเอี้ยอย่าเพิ่งขายลูก ข้าวเผื่อนปลูกลูกไม้เพื่อนแพง อย่าเพิ่งขายแดงอย่าเพิ่งขายเต่า อย่าเอาเต่าลงน้ำปลาหมึกแก้มข้า ร้องให้หาสังข์ร้องให้หาฝน ฟ้าร้องตึง ๆ ตกมาแล้วเว้ย ตกมาแล้วว้า...

๑๑. การเล่นแม่นางดั่ง เป็นการละเล่นที่เสี่ยงทาย ว่าปีนี้ น้ำฝนในปีนี้มีปริมาณมากน้อยเพียงใด และฝนจะตกอีกครั้งเมื่อใด ต่อมาได้มีผู้นำเอาการละเล่นดังกล่าวคิดทำรำและเรียบเรียงเนื้อร้องมาร้องใหม่และประกอบใส่ดนตรีประกอบทำรำแต่งกายชุดพื้นเมือง ผ้าถุงสั้นเหนือเข่า เสื้อเกะอก ห่มสไบ ได้แสดงต้อนรับคณะผู้ว่าราชการจังหวัดอุตรดิตถ์และคณะหัวหน้าส่วนราชการในงานจังหวัดเคลื่อนที่ (ตุลาคม ๒๕๔๘) ณ โรงเรียนชุมชนวัดมหาธาตุ และงานกาชาดปี ๒๕๔๙ (วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๔๙) ฝึกสอนการแสดงโดย ครูแวตาส ร้อยระย้า คุณปรางณี ผลเกิด (หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลบ้านเสี้ยว และสนับสนุนโดย องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเสี้ยว

๑๒. การแห่ต้นดอกไม้ เป็นประเพณีหลังจากเอาพระลง และสร่งน้ำพระแล้ว (เทศกาลวันสงกรานต์ วันที่ ๑๓ เมษายน) ตอนกลางคืนวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจะช่วยกันทำต้นดอกไม้โดยทำเป็นโครงไม้ไผ่ ทำยอดขึ้นมีคานหาม ๒ คน หรือ ๔ คน หรือจากการเอาหญ้าคามมัดเป็นต้นขึ้นแล้วประดับด้วยดอกไม้สดหรือดอกไม้ประดิษฐ์และจะแจกไม้เสียบสำหรับแขวนสิ่งของต่าง ๆ ตามแต่จะถวายเป็นที่บูชาที่ต้นดอกไม้ เมื่อถึงตอนกลางคืน เวลาประมาณ ๑๙.๐๐-๒๐.๐๐ น.ชาวบ้านจะตีกลอง ช้อง ฉิ่ง ฉาบ แห่รอบโบสถ์ ๓ รอบ (คนแห่ต้องมีดอกไม้ ธูปเทียนและจุดในระหว่างดินแห่) แล้วนำไปถวายพระ พระให้ศีลและเทศน์ ให้ฟัง และเมื่อแห่ไปได้สักระยะหนึ่งก็จะกำหนดวันเอาพระขึ้นโดยเป็นการทำบุญตักบาตรอีกครั้งหลังวันสงกรานต์การแห่ต้นดอกไม้ก็จะยุติลงในวันที่เอาพระขึ้น (ปัจจุบันประเพณีนี้กำลังจะสูญหายไปเนื่องจากจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีน้อยขาดผู้นำ)

๑๓. การแห่ข้าวพันก้อน โดยการเอาข้าวเหนียวหนึ่งมาปั้นเป็นก้อนติดกับทางมะพร้าว ๑ อันจะติดหลายจุดกระระยะให้สวยงาม จากนั้นนำมาเสียบกับต้นดอกไม้ (ต้นหญ้าคา, ต้นกล้วย) ลักษณะการแห่เหมือนการแห่ต้นดอกไม้แต่จะแห่กันตอนดึก (ตี๑-ตี๒) โดยประชาชน (คนหนุ่ม สาว คนแก่) กลุ่มหนึ่งที่อยู่วัด(เป็นกิจกรรมที่ร่วมกันทำอาหาร-ขนม ในวัดของคนสมัยก่อนตอนดึกก็จะนั่งข้าวเหนียวทำต้นข้าวพันก้อน และแห่ตามวันเวลาดังกล่าว)

ตำบลสองห้อง

คำขวัญตำบลสองห้อง

สุสานหอยล้านปี

ประเพณีชิงดงาม

หลากหลายรสมะขาม ลือนามหัตถกรรม

ขนบธรรมเนียมประเพณี

๑. งานประเพณีลอยกระทง
๒. งานประเพณีการบวช
๓. งานประเพณีสงกรานต์
๔. งานประเพณีปู้ตา
๕. งานศพ
๖. งานแต่งงาน
๗. งานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา
๘. งานประเพณีการทำบายศรีสู่ขวัญ

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

(เทศบาลตำบลพากท่า และพื้นที่ใกล้เคียง)

จัดทำโดย
กองการศึกษา

เทศบาลตำบลพากท่า
อำเภอพากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
(เทศบาลตำบลปากท่า และพื้นที่ใกล้เคียง)

จัดทำโดย
กองการศึกษา

เทศบาลตำบลปากท่า
อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี

สารบัญ

<u>เรื่อง</u>	<u>หน้า</u>
สภาพทั่วไปและข้อมูลฐาน	3 - 4
ด้านเกษตรกรรม	5
ด้านหัตถกรรม	6
ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	7
ด้านศิลปกรรม	8 - 9
ด้านภาษาและวรรณกรรม	10 - 11

สภาพทั่วไปและข้อมูลฐาน

 เทศบาลตำบลปากท่า แบ่งการปกครองภายในเขตความรับผิดชอบออกเป็น 2 ชุมชน ดังนี้

1. ชุมชนบ้านวังขวัญ (เดิมคือ หมู่ที่ 1 ตำบลปากท่า ตามลักษณะการปกครองท้องที่ได้แยก หมู่ที่ 1 ตำบลปากท่าฝั่งบ้านวังขวัญออกเป็น หมู่ที่ 9 ตำบลปากท่า ซึ่ง หมู่ที่ 9 ตำบลปากท่าบางส่วนอยู่ในเขตเทศบาลตำบลปากท่า และบางส่วนอยู่ในเขตรับผิดชอบของ อบต.ปากท่า)

2. ชุมชนบ้านบุง (เดิมคือ หมู่ที่ 3 ตำบลสองคอน ซึ่งต่อมาตามลักษณะการปกครองท้องที่ได้แยกบ้านบุง หมู่ที่ 3 ตำบลสองคอน เข้าไปอยู่ในเขตเทศบาลตำบลปากท่า และส่วนที่เป็นบ้านสองคอน หมู่ที่ 3 ให้อยู่ในความรับผิดชอบของ อบต.สองคอน)

พื้นที่ชุมชนบ้านบุงและชุมชนวังขวัญมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำปาด ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลัก ปันเขตแดนระหว่าง อบต.ปากท่า กับ เทศบาลตำบลปากท่า พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของประชาชน เป็นที่ตั้งของส่วนราชการที่สำคัญ เช่น ที่ว่าการอำเภอปากท่า สถานีตำรวจภูธรปากท่า สำนักงานเกษตรอำเภอปากท่า กศน.อำเภอปากท่า เทศบาลตำบลปากท่ามีพื้นที่ทั้งหมด 0.45 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือติดต่อกับ อบต.ปากท่า โดยมีแม่น้ำปาดเป็นเขตแดน ด้านซุ้มประตูทางเข้าเทศบาลตำบลปากท่าด้านทิศเหนือติดต่อกับทางหลวงหมายเลข 117 สายอุตรดิตถ์ – อำเภอบ้านโคก ทิศตะวันออก ติดต่อกับลำน้ำปาด และบ้านปากท่า หมู่ที่ 1 ตำบลปากท่า ด้านทิศใต้ ติดต่อกับ ลำเหมืองห้วยน้ำร้องซึ่งเป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างเทศบาลตำบลปากท่า กับ อบต.สองคอน ด้านทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตบ้านสองคอน หมู่ที่ 3 ตำบลสองคอน

 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่เทศบาลตำบลปากท่า เป็นราบริมแม่น้ำปาด มีแม่น้ำปาดไหลผ่านเขตกั้นระหว่างเทศบาลตำบลปากท่ากับองค์การบริหารส่วนตำบลปากท่า ไม่มีป่าชุมชน ประชาชนใช้ประโยชน์จากแม่น้ำปาดในการอุปโภค บริโภค ไม่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำ

 ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพพื้นที่ของอำเภอปากท่าส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าและภูเขา มีเทือกเขาสลับซับซ้อนและเป็นป่าดงดิบ ทำให้ลักษณะอากาศของอำเภอปากท่าโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ เดือนมีนาคม – มิถุนายน
- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ เดือนกรกฎาคม – กันยายน
- ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่ เดือนตุลาคม – กุมภาพันธ์

ลักษณะของดิน

ลักษณะโดยทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นดินปนทรายที่มีความอุดมสมบูรณ์ กักเก็บน้ำได้น้อย

ลักษณะแหล่งน้ำ

อำเภอปากท่า มีลำน้ำสำคัญ คือ ลำน้ำปาด ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากภูเขาทุ่งแล้งในท้องที่ตำบลม่วงเจ็ดต้น อำเภอบ้านโคก แล้วไหลผ่านอำเภอปากท่าทุกตำบลลงสู่อำเภอน้ำปาดไปบรรจบกับลำน้ำน่านที่บ้านปากปาดได้เขื่อนสิริกิติ์ ในพื้นที่ของเทศบาลตำบลปากท่าไม่มีแหล่งน้ำที่เป็นลักษณะอ่างเก็บน้ำ ห้วย หนอง บึง แต่อย่างใด มีแต่แม่น้ำปาด ซึ่งไหลผ่านพื้นที่เทศบาลเพียงสายเดียว มีประปา บ่อน้ำตื้น

ลักษณะของไม้/ป่าไม้

ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลปากท่า ไม่มีพื้นที่ป่าไม้ หรือป่าชุมชนแต่อย่างใด

ด้านเกษตรกรรม

การทำเกษตรผสมผสานหมุนเวียน ช่วยให้ชาวบ้านสามารถใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถลดรายจ่ายในการซื้อวัตถุดิบในการประกอบอาหาร มีความมั่นคงทางด้านรายได้อย่างต่อเนื่องจากการขายผลผลิตทางการเกษตร มีความมั่นคง และมีอิสระในการใช้ชีวิต ลดการพึ่งพาจากภายนอก ใช้แรงงานในการทำเกษตรจากครัวเรือน อาศัยช่วยกันทำคนละไม้คนละมือ โดยประชากรในเขตเทศบาลส่วนใหญ่จะทำเกษตรกรรม ดังนี้

1. ปลูกข้าว

2. ปลูกข้าวโพด

3. ปลูกพืชผักสวนครัว

4. ทำสวน

- นายเกียรติชัย จันโสดา ผู้ใหญ่บ้าน ม.3 : บ้านเลขที่ 16/1 ม.3 ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
- นายประเสริฐ นวลศรีเหว่า ผู้ใหญ่บ้าน ม.9 : ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์

ด้านหัตถกรรม

✚ การทอผ้า

- นางอิน วันมา อยู่บ้านบุง ม.3 ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์

✚ การจักสานด้วยไม้ไผ่

- นายคิด จำปาไพร บ้านปากท่า ม.1 ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การบวชต้นไม้ เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์พิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งพิธีบวชต้นไม้ในพระไตรปิฎก ได้พูดถึงพิธีกรรมเจริญพระพุทธรูปให้ต้นไม้ในครั้งพุทธกาล ซึ่งวัตถุประสงค์ของการทำพิธีดังกล่าวเพื่อให้ป่า ต้นน้ำลำธารรอดพ้นจากการถูกตัด ถือเป็นสิริมงคลกับต้นไม้ที่ถูกบวชและต้นไม้บริเวณใกล้เคียงส่วนที่มาของการ “บวชป่า” มาจากวิธีการห่มจีวรให้กับต้นไม้ เช่นเดียวกันกับการบวชพระ ส่งผลให้สถานภาพของคนและต้นไม้เปลี่ยนไป นับเป็นการนำความเชื่อทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำ ซึ่งความเชื่อหลังจากที่มีการบวชป่าแล้ว คนในชุมชนเชื่อว่าป่าที่ผ่านการบวชเป็นเหมือนดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ ไม่ว่าผู้ใดก็ไม่อาจเข้าไปทำลายได้ ทำให้ต้นไม้มีโอกาสฟื้นความชุ่มชื้นแก่แผ่นดินได้เต็มที่ จนมีชุมชนบางชุมชนได้ประยุกต์พิธีกรรมการบวชในพระพุทธศาสนา มาบวชต้นไม้ เพราะเชื่อว่า เมื่อบวชต้นไม้แล้วจะทำให้คนไม่กล้าตัดต้นไม้ เพราะกลัวบาป ซึ่งการบวชป่ายังเป็นความเชื่อทางศาสนา โดยนำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาป่าและอยู่ร่วมกับป่าเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพต้นไม้ กิจกรรมการบวชป่ายังปลูกจิตสำนึกให้นิสิตและคนในชุมชนเห็นความสำคัญของต้นไม้

➤ เทศบาลตำบลปากท่า เลขที่ 209/9 ม.9 ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุดรดิตถ์

ด้านศิลปกรรม

การเล็งกลอง

เล็งกลองเป็นประเพณีการแข่งขันการเล่นพื้นบ้านของอำเภอปากทำอีกอย่างหนึ่ง คำว่า”เล็ง”เป็นภาษาพื้นบ้านปากทำ แปลว่าแข่งขัน เช่นฝนตกลงมาแล้วกบเขี่ยตรองเล็งกันตั้งระงมเต็มท้องนา ฉะนั้น การเล็งกลอง คือการแข่งขันตีกลองกัน การแข่งขันประเภทนี้แข่งกันที่ความดังของกลอง การแข่งขันเล็งกลองนั้นจะตีเป็นจังหวะหรือทำนองพื้นบ้าน ผู้เข้าแข่งขันจะเข้าประกบคู่กันโดยเริ่มจากยืนตีโดยหันหน้าไปทางเดียวกัน จากนั้นทั้งคู่จะตีหมุนเป็นวงกลมเกลียวกันไป ส่วนใหญ่จะวนทวนเข็มนาฬิกา

การตีลาย ชาวปากทำ

บรรพบุรุษของชาวปากทำ แต่เดิมนั้นได้อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ซึ่งไม่สามารถสืบค้นได้ว่าอพยพมาตั้งแต่เมื่อใด เพียงแต่เป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา ภาษาท้องถิ่นของชาวปากทำเป็นภาษาเดียวกับกับภาษาลาว ทั้งสำเนียงและคำศัพท์เฉพาะต่างๆ จึงน่าจะเป็นสิ่งที่เชื่อได้ว่าการเชื่อมโยงกันในจุดนี้ วัฒนธรรมอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาหารการกิน ชีวิตความเป็นอยู่ก็มีความคล้ายคลึงกันมาก และที่สำคัญคือ ปัจจุบันยังมีการไปมาหาสู่กันแม้จะมีพรมแดนกันเป็นอาณาเขตที่แน่นอนแล้วก็ตาม จึงเชื่อได้ว่าบรรพบุรุษของชาวปากทำได้อพยพมาจากประเทศลาวจริง

ตีลาย คือศิลปะการต่อสู้ที่อยู่คู่กับชาวปากทำมาช้านาน มีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน นายคิด อินปากทำ และนายบุญ แก้วทุมลา เล่าให้ฟังว่าตีลายเป็นศิลปะการต่อสู้ของชาวลาวที่บรรพบุรุษได้นำศิลปะแขนงนี้ติดตัวมา ตนเองได้ฝึกหัดตีลายมาตั้งแต่เป็นเด็ก โดยปู่เป็นคนหัดให้ 2 คน และได้แสดงศิลปะการต่อสู้นี้ แทนปู่ที่ได้เสียชีวิตไปแล้วมาโดยตลอด โอกาสที่จะได้แสดงคือ ในวันสงกรานต์เท่านั้น

ตีลาย เป็น ศิลปะการต่อสู้ด้วยมือเปล่า ที่มีลีลา ลวดลาย รวดเร็ว คล่องแคล่ว ว่องไวหนักหน่วง และแน่นอน แต่ก็แฝงไว้ด้วยความอ่อนช้อยและสวยงาม ด้วยลีลาท่าทางของผู้แสดงที่มีความสามารถร่ายรำให้เข้ากับจังหวะดนตรี ใครก็ตามที่สามารถผสมผสานการต่อสู้กับการร่ายรำได้ดี จะได้รับการยกย่องชมเชยว่าเป็นผู้ที่ “ลาย” คำว่า “ลาย” ไม่ใช่คนที่มีลายสักเต็มแขน ขา หรือเต็มตัว แต่คนที่มีลายคือ ผู้ที่มีลวดลาย ลีลา ในการต่อสู้ ที่แฝงไว้ด้วยศิลปะที่งดงามอ่อนช้อย พร้อมทั้งจะสยบคู่ต่อสู้ตลอดเวลา

คำว่า ตี คือ อาการตีด้วยฝ่ามือ (แบมือ) ตีลายจึงมีความหมายในทำนอง ตีกันอย่างมีลวดลาย ต่างกับมวยโดยทั่วไป ซึ่งไม่แบมือ

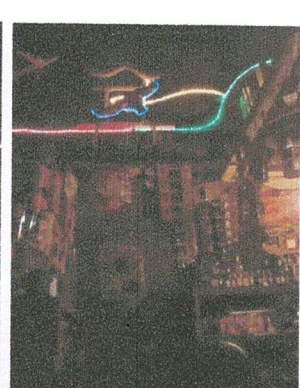

- นายคิด อินปากท่า บ้านเลขที่ 102 ม.1 บ้านปากท่า ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์
- นายบุญ แก้วทูลลา ม.1 บ้านปากท่า ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์

ด้านภาษาและวรรณกรรม

📌 วัตถุโบราณ

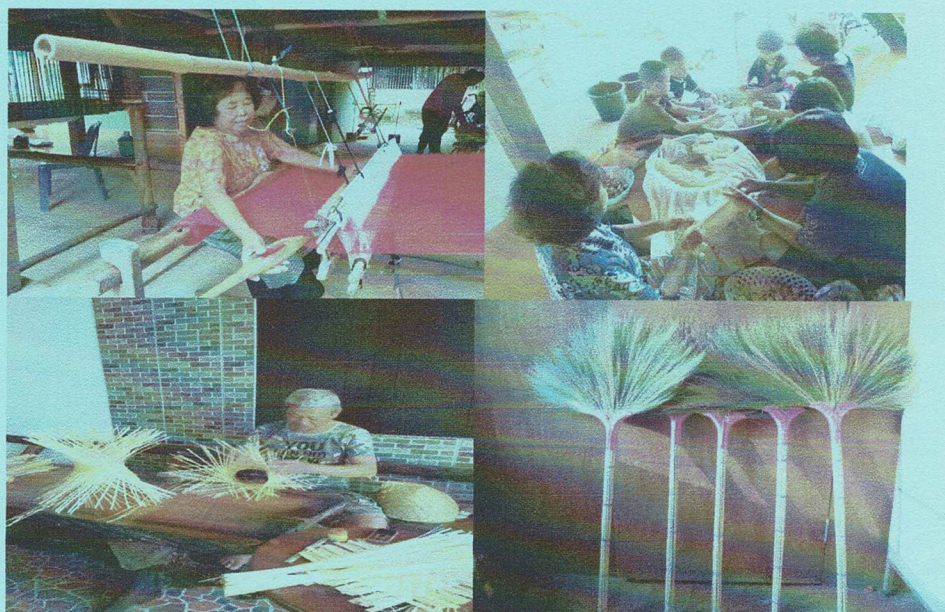
- นายกิตติ วันมา อยู่บ้านเลขที่ หมู่ที่ 3 ตำบลสองคอน อำเภอปากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นนักสะสมชอบ ค้นหาและเก็บรักษาของเก่าของโบราณ

 ด้านภาษา ปราชญ์ชาวบ้าน คำผะหย้า

➤ นายอินตา ช้องแก้ว บ้านเลขที่ 11/3 ม.2 ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์

ทะเบียนแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กองการศึกษา

เทศบาลตำบลปากท่า อำเภอปากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์

ทะเบียนแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา นายแต่ง ตระบุตร

ชื่อแหล่งเรียนรู้ การจักสานไม้ไผ่

ที่อยู่ 3/8 หมู่ 3 ตำบลสองคอน อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี

- ข้อมูลรายละเอียด
1. มีความชำนาญด้านการจักสานไม้ไผ่
 2. เป็นวิทยากรหลักสูตรท้องถิ่น
 3. เป็นผู้นำกลุ่มจักสานไม้ไผ่

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. เพื่อให้เด็ก เยาวชน และประชาชนได้ศึกษาเกี่ยวกับการสานไม้ไผ่
2. เพื่อให้เด็ก เยาวชน และประชาชน ได้เห็นความสำคัญของอาชีพ และตระหนักถึงการนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์

ทะเบียนแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2

ภูมิปัญญา นางอินทร์ วันมา

ชื่อแหล่งเรียนรู้ การทอผ้า มัดหมี่

ที่อยู่ 5 หมู่ 3 ตำบลสองคอน อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี

- ข้อมูลรายละเอียด
1. มีความชำนาญด้านการทอผ้า มัดหมี่
 2. เป็นวิทยากรหลักสูตรท้องถิ่น
 3. เป็นผู้นำกลุ่มทอผ้าชุมชนบ้านบุ่ง

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. เพื่อให้เด็ก เยาวชน และประชาชนได้ศึกษาเกี่ยวกับการทอผ้า
2. เพื่อให้เด็ก เยาวชน และประชาชน ได้เห็นความสำคัญของอาชีพ และตระหนักถึงการอนุรักษ์ผ้าทอพื้นบ้านในท้องถิ่น

ทะเบียนแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3

ภูมิปัญญา นางสมบุรณ์ ฟองมี

ชื่อแหล่งเรียนรู้ การทอผ้าขึ้นตีนจก / มัดย้อมสีธรรมชาติ

ที่อยู่ 5 หมู่ 3 ตำบลสองคอน อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี

- ข้อมูลรายละเอียด
1. มีความชำนาญด้านการทอผ้าขึ้นตีนจก / มัดย้อมสีธรรมชาติ
 2. เป็นวิทยากรหลักสูตรท้องถิ่น
 3. เป็นผู้นำกลุ่มทอผ้าขึ้นตีนจก / มัดย้อมสีธรรมชาติ ของชุมชนบ้านบุง

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. เพื่อให้เด็ก เยาวชน และประชาชนได้ศึกษาเกี่ยวกับการทอผ้าขึ้นตีนจก
2. เพื่อให้เด็ก เยาวชน และประชาชน ได้เห็นความสำคัญของอาชีพ และตระหนักถึงการอนุรักษ์ผ้าทอพื้นบ้านในท้องถิ่น

ทะเบียนแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4

ภูมิปัญญา นายเดช ลักษณะยศ

ชื่อแหล่งเรียนรู้ เป็นสถานที่ทำไม้กวาดทางมะพร้าวเพื่อนำไปใช้งาน และจำหน่าย

ที่อยู่ 33/21 หมู่ 3 ตำบลสองคอน อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรธานี

- ข้อมูลรายละเอียด
1. มีความชำนาญด้านการทำไม้กวาดทางมะพร้าว
 2. เป็นวิทยากรหลักสูตรท้องถิ่น
 3. เป็นผู้นำกลุ่มทำไม้กวาดทางมะพร้าว

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. เพื่อให้เด็ก เยาวชน และประชาชนได้ศึกษาเกี่ยวกับการทำไม้กวาดทางมะพร้าว
2. เพื่อให้เด็ก เยาวชน และประชาชน ได้เห็นความสำคัญของอาชีพ และตระหนักถึงการนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้

ทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่อยู่	เรื่อง/กิจกรรมเรียนรู้	เบอร์โทรศัพท์
1	นายแต่ง ตระบุตร	3/8 ม.3 ต.สองคอน อ. ปากท่า จ.อุตรดิตถ์	การจักสาน	
2	นางอินทร์ วันมา	5 ม. 3 ต.สองคอน อ. ปากท่า จ.อุตรดิตถ์	ผ้าทอ ผ้ามัดหมี่	08-4495-2364
3.	นางสมบุรณ์ ฟองมี	5/11 3 ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์	ผ้าทอตีนจก มัดย้อมสี ธรรมชาติ	06-1767-2804
4	นายเดช ลักษณะยศ	33/21 ม. 3 ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์	ไม้กวาดทางมะพร้าว	08-0510-5294
5	นายธงชัย หอมขิง	17/9 ม.3 ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์	หมอสุมุดไฟรพื้นบ้าน	
6	นายส่วาน ศาลา	60 ม.3 ต.สองคอน อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์	การแสดงพื้นบ้าน	
7	นางอินทร์ มโนวงษ์	268 ม. 9 ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์	การทำขนมไทย	
8	ร้านเสริมสวยแอนนา	348 ม. 9 ต.ปากท่า อ.ปากท่า จ.อุตรดิตถ์	ตัดผม	
9				
10				
11				
12				
13				